

[B] **TWEE LICHTFLITSEN TUSSEN TWEE
EEUWIGHEDEN DUISTERNIS. HET LEVEN
VAN WILLEM KLOOS**

“Zo, Kloos, ben jij daar?” Met die onverwachte woorden opent Bart Slijper *In dit gevreesd gemis*, zijn biografie van Willem Kloos. Aan het woord is Jacques Perk, en Slijper beschrijft hoe de twee dichters elkaar in 1880 ontmoeten in de Amsterdamse Kalverstraat. Perk is dan bijna eenentwintig en doet verwoede pogingen om zijn *Mathilde*-cyclus gepubliceerd te krijgen, Kloos is ruim een jaar ouder en pas gedebuteerd in het tijdschrift *Nederland*. Ze raken vrijwel meteen in een diepe, hartstochtelijke vriendschap verwickeld, die hen beiden inspireert – niet alleen in hun dichterschap, maar ook in hun strijd tegen het literaire establishment van die dagen. Maandenlang trekken de twee samen op: ze lezen en schrijven aan Perks werktafel zonder behoefte te hebben aan ander gezelschap. Voor Kloos, die een sombere jeugd achter de rug heeft, is dat een verademing. “Voor Kloos was Perk alles”, schrijft Slijper, “hij was zijn vriend en meteen zijn hele vriendenkring, en niet alleen dat, hij compenseerde ook het gemis van een gezinsleven en van een liefdesleven.” Maar voor de levenslustige Perk begint de “tweezaamheid” waartoe Kloos hem dwingt al snel benauwend te worden. Hij wil eruit, met vrienden naar het café, op vakantie naar de Ardennen, op familiebezoek desnoods!

In het verloop van deze vriendschap, die voor Kloos althans ook erotische aantrekking impliceerde, schuilt een grote tragiek. Slijper maakt er in zijn biografie niet veel woorden aan vuil: hij beschrijft weliswaar de verwijdering tussen de twee dichters, en hij doet zelfs vrij uitgebreid verslag van Perks verliefdheid op een meisje en diens groeiende afkeer van Kloos, maar wat dit voor Kloos betekend moet hebben, wérkelijk betekend moet hebben, laat hij vooral over aan het inlevingsvermogen van de lezer – en dat is een van de weinige gemiste kansen in deze boeiende biografie. Als Kloos in oktober 1881 verneemt dat Perk, die aan een longziekte lijdt, na een kortstondig ziekbed op sterven ligt, meldt de biograaf kortweg dat Kloos zijn voormalige vriend dag na dag probeert te bezoeken, maar even zo vaak weer wordt weggestuurd: Perk wil hem echt nooit meer zien. Hun relatie eindigt dus met een laatste,

Willem Kloos, Foto Collectie Prentenkabinet Universiteit Leiden.

ultieme afwijzing – en tóch wijdt Kloos zich in de maanden die volgen volledig aan de nalatenschap van Perk: hij publiceert een lang essay in *De Spectator* over de betekenis van Perks vernieuwende poëzie, hij redigeert de *Mathilde*-cyclus ingrijpend en werkt mee aan de uitgave van Perks debuutbundel *Gedichten*, waarvoor hij ook de inleiding schrijft. Naar het waarom ervan laat de biograaf zijn lezer gissen. Glasharde ontkenning? Eenzijdige, onbaatzuchtige liefde? Bezitsdrift? Een sterk ontwikkeld vermogen om zichzelf ondergeschikt te maken aan andermans talent?

Niet lang na de dood van Jacques Perk ontmoet Kloos de jonge dichter Albert Verwey, een scholier nog, die huizenhoog opkijkt tegen de man die zich in de jaren erna tot meer dan zijn mentor ontpopt. “Verwey wil het verdriet van zijn vriend verzachten door het op te lossen in hun herboren relatie”, schrijft Slijper enigszins omfloerst en niet helemaal correct. Verwey stort zich met hart en ziel in Kloos’ bestaan en daarmee in het literaire leven. Net als met Perk gaat Kloos met Verwey een symbiotische vriendschap aan, die veel langer standhoudt doordat

Verwey, anders dan Perk, in staat is de zwartgallige, kritische en soms zelfs vileine buien van Kloos te verdragen. Dat die vriendschap homo-erotisch van aard is, kunnen beiden in hun gedichten nauwelijks verhullen. Pas in 1888, als hij verliefd wordt op een vrouw, beseft Verwey hoe ongezond zijn relatie met Kloos voor hem geweest is – niet door het homoseksuele karakter ervan, maar door het verschil in leeftijd en levenservaring tussen beiden, en Kloos’ neiging om Verwey te kleineren: “Het was mijn ontworsteling van mezelf aan den eenigen grooten invloed, die ik ooit ondergaan had, en die ik voelde dat slecht voor me was. Ik was toen letterlijk ziek van Willems ontevredenheid naast me.” De breuk met Verwey, die ondanks zijn verloving probeert om op min of meer vriendschappelijke voet met Kloos voort te kunnen, wordt ten slotte geforceerd door Kloos: in zijn leven is het alles of niets. Als Verwey in 1889 een verzamelbundel van zijn gedichten publiceert, fileert Kloos die genadeloos in *De Nieuwe Gids*, de literaire reputatie van zijn voormalige vriend voorgoed vernietigend.

Twee grote liefdes, tweemaal geëindigd in een pijnlijke afwijzing – maar Kloos’ reactie op beide stukgelopen relaties verschilt als dag en nacht. “Willem Kloos die eens, geleid door zijn liefde, een dode vriend onsterfelijk maakte, is er nu, gedreven door zijn haat, in geslaagd om een levende vriend te doden”, concludeert Slijper. Niet alleen is dat een beetje overdreven (Verwey zou later hoogleraar Nederlandse letterkunde worden in Leiden), ook gaat de biograaf voorbij aan de vraag waarom de ene afwijzing hevige rancune oproept en de andere niet. Heeft het overlijden van Perk Kloos mild gemaakt? Achte hij Perks dichterschap oprecht hoog en vond hij Verwey eenvoudigweg een rijmelaar? Speelde zijn alcoholverslaving Kloos parten toen hij brak met Verwey? Of was hij al aangeraakt door de gekte die hem in 1895 in een inrichting deed belanden? Het zijn vragen die de biograaf niet stelt, laat staan beantwoordt.

Maar het is een kniesoor die daar te lang bij stilstaat. Want wat een dapper besluit nam Bart Slijper door in zijn biografie de twee grote liefdes van Kloos, liefdes die zijn oeuvre immers in hoge mate bepaald hebben, centraal te stellen. De eenzame jongensjaren die aan de ontmoeting met Jacques Perk voorafgingen, het lange, rustige

huwelijk met de dichteres Jeanne Reyneke van Stuwe dat volgde op de breuk met Albert Verwey – Slijper besteedt er niet meer dan veertig pagina's aan. Dat lijkt gewaagd, maar in het licht van de literatuurgeschiedenis is het een terechte keuze, die heeft geresulteerd in een even ontluisterend als ontroerend portret van een gekwelde ziel.

ANNETTE PORTEGIES

BART SLIJPER, *In dit gevreesd gemis. Het leven van Willem Kloos*, Bert Bakker, Amsterdam, 2012, 328 p.
